

Computercriminaliteit en accountant ...

Peter S.H. Leeftang

Wat hebben computercriminaliteit en accountant met elkaar 'gemeen' dat ze in één aanhef van een column genoemd worden? Is dit een subtiele, suggestieve benadering en zo niet, wat is dan het verband tussen deze twee termen? Over dit verband gaat deze column.

Zoals de meeste, oplettende lezers zullen weten is de accountant sedert 1 maart jongstleden verplicht in zijn verslag aan de Raad van Commissarissen en Bestuur, melding te doen van bevindingen met betrekking tot de betrouwbaarheid en continuïteit van de automatisering bij zijn cliënten. Deze taak wordt, aldus ingewijden mij onlangs vertelden, heel verschillend opgevat.¹ Er zijn accountants die zich vol overgave storten op de computers van hun cliënten. Anderen distantiëren zich zoveel mogelijk van automatisering zodat hun bevindingen achterwege blijven en er weinig of niets aan commissarissen en bestuur te melden valt.

Onlangs werd ik door de Kring Noord van het NIVRA uitgenodigd om vanuit mijn rol als commissaris mijn visie op de rol van de accountant in relatie tot de bestrijding van de computercriminaliteit te geven. Door het aanvaarden van deze uitnodiging kreeg ik enig inzicht in de omvang van de computercriminaliteit in Nederland. Aan de hand van de bespreking van enkele cases² werd mij duidelijk dat het hier om een heel belangrijk vraagstuk gaat. Belangrijk omdat de computercriminaliteit zich als een snel groeiende inktvlek verspreidt in het bedrijfsleven en omdat deze vorm van criminaliteit enorme schade kan aanrichten. Daarbij kan men bijzonder 'geïmponeerd' worden door de inventiviteit die aan deze criminaliteit ten grondslag ligt.

De vraag is nu of bij de bescherming tegen computercriminaliteit er een wezenlijke rol voor de accountant is weggelegd en zo ja, welke die rol is. Die vraag zal ik trachten te beantwoorden vanuit vier visies, te weten, de visie van de accountant zelf, de visie van de cliënt, een visie van een commissaris en, hiermee samenhangend, een persoonlijke visie.

Bij het ontwikkelen van een visie van 'de accountant' heb ik gebruik gemaakt van het onderzoek naar de aanbodzijde van de markt voor accountantsdiensten, waarover in het MAB van april 1992 verslag werd gedaan.³ Uit dit onderzoek blijkt dat 'de accountants' het 'beoordelen van de automatiseringsorganisatie' niet tot hun meest belangrijke aan te bieden diensten rekenen. Wel zijn er diverse accountantskantoren die door middel van het aanbieden van deze dienst zich positief zeggen te onderscheiden van collega's. Mijn voorlopige conclusie luidt dan dat, wellicht althans tot voor kort, de vraagstukken waarover we het hier hebben, niet op grote schaal onder accountants leven, hetgeen een bevestiging is van het verschil in taakopvatting dat ik hiervoor noemde. Met name, zo blijkt uit ons onderzoek, leeft positionering door middel van de beoordeling van de automatiseringsorganisatie bij die accountantskantoren die veel internationaal georiënteerde cliënten hebben. Dit zijn de kantoren die een 'groter' dan gemiddeld aantal werknemers in dienst hebben en die bovendien een groter dan gemiddeld aantal cliënten bedienen. Wanneer we willen weten in hoeverre dit probleem leeft bij cliënten, dan kunnen de gegevens

Prof. Dr. P.S.H. Leeftang is als hoogleraar Marktkunde en Marktonderzoek verbonden aan de Faculteit der Economische Wetenschappen (FEW) van de Rijksuniversiteit Groningen (RUG).

die betrekking hebben op de vraagzijde van de accountantsmarkt enig inzicht geven. Ook hier is de belangstelling niet erg groot te noemen. Slechts 15 procent van de (365) organisaties die in ons onderzoek betrokken werden zeggen dat 'beoordeling van geautomatiseerde systemen' een belangrijke dienst is die zij van accountants afnemen. Bij deze 15 procent moeten we ook de 10 procent bedrijven tellen die zeggen belang te stellen in de mening van 'de accountant' ter zake van de beoordeling van de automatiseringsorganisatie. Wanneer we bedenken dat er diverse organisaties zijn die beide diensten van belang vinden, dan betekent dit dat tenminste driekwart van de cliënten van mening is dat dit diensten zijn die men niet belangrijk vindt om af te nemen van accountants. Via een andere vraag, namelijk 'welke diensten moet een accountant in ieder geval aanbieden wil hij voor keuze in aanmerking komen?' wordt dit bevestigd. Slechts twee respectievelijk zeven van de 365 cliënten zijn van mening dat de keuze voor een accountant bepaald wordt door zijn expertise ten aanzien van het beoordelen van de automatiseringsorganisatie c.q. de geautomatiseerde systemen.

Het vorenstaande kunnen we samenvatten met te stellen dat noch de aanbodzijde, noch de vraagzijde van de markt voor accountantsdiensten bij het beoordelen van de automatiseringsorganisatie en geautomatiseerde systemen sterk aan 'de accountant' denkt.

De vraag die we nu kunnen behandelen is hoe commissarissen tegenover de rapportageverplichting staan? Alhoewel het interessant zou zijn om deze vraag ook door middel van onderzoek te beantwoorden, kan ik op dit moment alleen maar via de weg van introspectie en ervaring een antwoord formuleren. Hier speelt mijn persoonlijke visie sterk doorheen.

Mijn hypothese is dat (wellicht tot voor kort) weinig commissarissen en directeuren wakker liggen van de problematiek waar we het hier over hebben. Degenen die wel 'wakker' zijn, zullen veelal tot de slachtoffers behoren. Desalniettemin denk ik dat commissarissen en bestuurders wel wat rusti-

ger zouden slapen, wanneer zij er op kunnen rekenen dat er ten aanzien van de beveiliging van de geautomatiseerde informatievoorziening adequate maatregelen zijn genomen, en dat deze maatregelen door een onafhankelijke beoordelaar gecontroleerd zijn. Ik stel bewust 'wel wat rustiger' omdat helaas mijn ervaring is dat een goedkeurende accountantsverklaring geen garantie biedt voor het voorkomen van wat ik maar korthedshalve als 'administratieve teleurstellingen' zal aanduiden. Gravend in mijn ervaringen, moet ik namelijk constateren dat de beveiliging van voorraden, goederenstromen, debiteuren, contracten, enzovoort bij diverse ondernemingen die een goedkeurende verklaring hadden ontvangen, achteraf bepaald niet adequaat georganiseerd bleek te zijn. Ook wanneer er bij de jaarlijkse bespreking met accountants expliciet naar deze onderwerpen geïnformeerd werd, bleek het antwoord in een aantal gevallen niet overeen te stemmen met dat wat na enige tijd boven water kwam. Vaak bleken dan noch de goedkeurende verklaring van de accountant, noch de gemaakte opmerkingen in 'management letters' waterdicht te zijn. De vraag is naar mijn mening dan ook gerechtvaardigd of de 'melding van de bevindingen met betrekking tot de betrouwbaarheid en continuïteit van de geautomatiseerde gegevensverwerking' door de accountant, niet leidt tot een vergroting van de verwachtingskloof waaraan collega Klaassen onlangs zijn column wijdde.⁴

Dit alles wordt versterkt door de 'partiële kennis van de organisatie' waarover steeds meer accountants beschikken. Daarmee bedoel ik het volgende. In steeds meer ondernemingen dringt het inzicht door dat willen ondernemingen overleven, zij zich ten opzichte van hun concurrenten moeten manifesteren door middel van strategieën die gebaseerd zijn op 'areas of excellence'. Men kan zijn 'excellence' opbouwen rond:

- de kwaliteit van de voortgebrachte producten;
- de service/levertijd;
- het marktonderzoek;
- het opbouwen en onderhouden van merken-trouw;
- efficiency van de productie;

- 'research and development';
- het vinden van nieuwe toepassingen van ontwikkelde technologieën;
- externe communicatie;
- effectieve en efficiënte distributiemethoden/-logistiek, enzovoort.

In veel ondernemingen zullen bestuurders zich geconfronteerd weten met problemen die op deze en andere aanpalende terreinen liggen. De vraag is nu of de accountant op deze terreinen een adequate gesprekspartner voor de bestuurders is. Door de steeds grotere specialisatie van accountants, hetgeen mede gevoed wordt door de steeds meer gespecialiseerde opleiding die kandidaat-accountants ontvangen moet gevreesd worden, dat de accountant steeds minder als 'het geweten' van de onderneming wordt gezien.⁵

Iets dergelijks moeten we ook opmerken ten aanzien van de kennis met betrekking tot de geautomatiseerde informatievoorziening. In veel ondernemingen wordt steeds meer informatie ontleend aan externe gegevens ten behoeve van gebieden als 'strategisch management', logistiek, commercieel beleid, 'research and development', enzovoort. Ook hier zien we dus een verschuiving naar gebieden waar veel accountants moeilijk als adequate beoordelaars door bestuurders kunnen worden gezien.

Al met al denk ik dat er bij de bescherming tegen computercriminaliteit een rol voor de accountant is weggelegd. Deze rol kan naar mijn mening echter alleen dan goed vervuld worden, wanneer de accountant zich (beter dan tot dusverre het geval is) ontwikkelt en zich vervolgens positioneert tot deskundige op dit terrein. Daarvoor is een verbreding van zijn kennis, kunde en interesse noodzakelijk. Deze verbreding is evenzeer nodig wil de accountant een volwaardige gesprekspartner voor bestuurders blijven. Dat hier een taak voor opleiders en het NivRA ligt moge duidelijk zijn.

Literatuur

- Klaassen, J. (1993), 'De verwachtingskloof', *MAB*, jrg. 67, pp. 194-195.
- Leeflang, P.S.H., S. Alkema, E. Rosbergen en M. Vriens (1992), 'De markt voor accountantsdiensten in Nederland (deel 2)', *MAB*, jrg. 66, pp. 153-161.
- Leeflang, P.S.H. en J.C. Reuyl (1989), 'Van professie naar professioneel marktgericht ondernemen', *MAB*, jrg. 63, pp. 535-542.

Noten

- 1 Dit blijkt onder meer uit een aankondiging voor een kringbijeenkomst van de Kring Noord van het NivRA op 1 juni jongstleden.
- 2 Door A.H.M. de Groot RA, één van de opstellers van het NivRA-geschrift 62 *Computercriminaliteit*.
- 3 Zie: Leeflang, Alkema, Rosbergen, Vriens (1992).
- 4 Klaassen (1993).
- 5 Zie ook Leeflang, Reuyl (1989).